

Platinareven hadde kort, men eventyrlig karriere

MONS OG HANS SLEKT

I disse dager er det 30 år siden en underlig hvalp så dagens lys i revegården til Martin Evertsen og hans kampanjonger i Dyrøyhamn. Raringen kom i et kull på fem hvorav de fire andre var sølvrever som sine foreldre. Hvalpen fikk navnet Mons, var resultatet av en mutasjon og skulle bli alle tiders sensasjon i pelsdyrbransjen. Den var verdens første platinarev.

Da partslaget i Dyrøyhamn skulle oppløses samme høst, ville ingen av partene ha raringen enda den bare ble verdsatt til 150 kr. De tok den med til en utstilling i Harstad der Hans Kjær fra Rossfjordstraumen kjøpte reven for 700 kr. Det var en fin forretning.

Hans Kjær gikk i gang med planmessig avl. Han skapte platinanavnet og førte det frem til en formidabel suksess. De fem første platinarevene ble pelset i 1935 og skinnene utstilt i Tromsø før de ble solgt på auksjoner i Oslo og London.

Platinareven nådde toppen av sin fantastiske, men kortvarige karriere i januar 1940. Da ble 399 platinaskinn solgt på auksjon i New York. Prisene var eventyrlige. Det ble ved den anledning betalt 11 000 dollar for ett enkelt skinn.

I dag er platinareven redusert til å være en nærmest verdiløs sjeldenhet. Men Mons har innbrakt pelsdyroppdrettere verden over fantastiske summer fordi den åpnet deres øyne for mutantens verdi.

Av Odd Smith Robertsen

Våren 1933 ble det født en underlig hvalp i revegården til Martin Evertsen og hans kampanjonger i Dyrøyhamn i Troms. Maken hadde ingen sett og Evertsen fant grunn til å bringe nyheten om det sjeldne tilfelle videre til sine kolleger i bransjen. Derfor kunne man under et beskjedent foto av hvalpen og dens røtter, i Norsk Pelsdyrblad for 15. november 1933, finne følgende lille notis:

EN SJELDEN HVALP

Ovenfor et foto av en revehvalp av de sjeldne. Hvalpen er av et kull på 5. De 4 andre er vanlige sølvrevhvalper. Far og mor er renavelde sølvrever, 3/4 sølv, uten avtegn, når unnatas moren som har en hvit tå på høyre bakfot. Hvalpens snute og labber er helt hvite, likeså buken. Sidene er hvite med isprengte sorte hår. Halen er mørk med en veldig stor tipp. Hvit blis fra snuten til mellom ørene, en hvit stjerne i bakhodet og hvit ring under halsen.

Martin Evertsen
Dyrøyhamn

Pelsdyrbladets lesere regjestrerte dette med interesse, må vi tro, men ingen av dem kunne den gang ane at den beskjedne lille notisen inneholdt en formidabel sensasjon. Det gjorde heller ikke Evertsen eller Pelsdyrbladets redaktør. Ingen kunne den gang vite at den rare lille hvalpen Mons skulle oppnå verdensberømmelse — at den skulle bli opphav til et pelsverk som verdens vakreste kvinner liget etter å få om halsen, og at den skulle komme til å innlede en ny epoke i pelsdyravlens verden over.

Men slik gikk det. Mons var verdens første platinarev. Den ble foranledningen til en feber uten sidestykke i pelsdyravlens

historie, og den skapte en fullstendig revolusjon i synet på mutantene — de rare individene som fra tid til annen dukker opp i alle dyrearter og som før 1933 konsekvent var blitt utryddet i alle pelsdyrgårder. Platinarevens eventyrlige suksess resulterte nemlig i at oppdretterne begynte å ta vare på mutanter av alle slag. Det har senere hatt særlig stor betydning i minkavlen. De summer som mutasjonsmink av forskjellig art har innbragt, burde snart kunne måles i milliarder. Dessuten ble salget av platinaskinnene organisert på en slik klok og forutseende måte at den senere har dannet skole for markedsføringen av andre mutasjonsskinn.

Så selv om Mons og dens etterkommere fikk en meget kortvarig glansperiode og platinareven i dag nærmest er redusert til en verdiløs sjeldenhet, så har den rare lille hvalpen fra Dyrøyhamn hatt sin veldig misjon. Mons åpnet pelsdyroppdretteres øyne for mutantenes verdi og satte på den måten i gang en sneball som senere er blitt til et skred av veldig dimensjoner i pelsdyravlens verden over.

Et problem for de første eiere

Etter at forundringen over den besynderlige hvalpens tilsynekomst hadde lagt seg, ble Mons litt av et problem for den revegården der den hadde sett dagens lys. For revegården var nemlig et partiag som skulle oppløses samme høsten og dyrene selges. Ingen av partene ville ta risikoen på å overta raringen — heller ikke Evertsen som kunne få hvalpen for 150 kroner. Ingen hadde noen anelse om hva den vel kunne utbringe ved salg, og eierne

ble derfor enige om å ta den med til reveutstillingen i Harstad i håp om kanskje å få den solgt der.

Trodde det var en hund

På Harstad-utstillingen var det at pelsdyroppdretter Hans Kjær fra Rossfjordstraumen i Troms for første gang kom inn i bildet. Hans navn er uløselig knyttet til platinareven. Det var han som ga arten dens navn. Han forsto å utnytte mulighetene, ja det kan sies at det var Hans Kjær som skapte platinareven enda den vitterlig så dagens lys som følge av en mutasjon på revegården i Dyrøyhamn. Det var Hans Kjær som tok en chance, som kjøpte den rare hvalpen for 700 kroner og senere fikk erfare at det ikke nettopp kunne sies å være noen dårlig handel. Faktisk er det vel den beste forretning han har gjort i sin tid både som pelsdyr oppdretter og banksjef.

På auksjonene i Oslo og London gikk det også bra. Minimalsprisene ble oppnådd og vel så det og ut på sommeren 1936 kom det brev til Kjær fra den engelske kjøper Mr. Weiss som opplyste at han hadde kjøpt samtlige platinaskinn og ville ha flere. I et senere brev skrev Mr. Weiss: « I tell you frankly that you have a marvellous thing in your hands ».

Platinaeventyret

Høsten 1936 ble det bare pelset en platinarev og skinnnet ble solgt for 800 kroner. Kjær inngikk samarbeid med Jakhellens Revegård, Opphus for å få mer kapital mellom hendene, og neste år kom det 9 platinaskinn på markedet. De ble betalt med 750—2050 kroner. Nå ble platinaeierne også budt så høye

priser for livdyr at det fristet til salg av noen hanner.

Og platinafeberen begynte. Kjær forteller at han blant mange andre tilbud også fikk et fra en yngre frue som skriftlig erklærte at hun var villig til hva som helst for å få seg en platinarev.

«Penger hadde hun ikke, men hvis vi kunne avtale et møte, så ville vi nok bli enige om betalingsmåten, det var hun sikker på. Fotografi vedlå og dama var pen hun, absolutt hard valuta. Man bør ikke såre en kvinnes sarte følelser ved å si nei takk — det blir bare fiendskap av det. Så jeg var feig nok til å la min kone svare at jeg var bortreist, men at jeg sikkert ville bli meget interessert, og hun ba henne derfor sende et kontraktforslag. . . .

Veldige summer

Det dukket nå opp flere mutantner som eierne gjerne ville regne som platinarev, og for å hindre at såvel avlen som skinnsalget skulle ende i kaos, ble Norges Platinarevavslag dannet. Det ble betalt svære priser for avlsdyr, men laget måtte søke å forhindre at alt gikk til avl de første årene. Resultatet ville da bli — når avlssalget stoppet opp — at svære skinnmengder ble kastet inn på et uforberedt marked. Derfor ble avslaget styremedlemmer enige om å pelse til sammen 11 platinarever av førsteklasses kvalitet høsten 1938.

«Skinnene ble dagens sensasjon da de ble fremlagt på auksjonene hos Haasted og Vik. Det var sørget for en effektfull ramme. Skinna var utlagt til besiktigelse på sjefenes kontorer. Der lå de som kronjuveler på svart fløyel mens en kraftig kar sto vakt. Kjøpere og oppdrettere kom og gikk, tyst, nesten andektig. Alle følte

spenningen nesten på kroppen da skinna ble ropt opp i den overfylte auksjonssalen».

O. Brager-Larsen sikret seg samtlige skinn for Mr. Kummer fra Buenos Aires, men måtte opp i 5500 kroner pr. skinn for den beste lott.

Platinlaget sørget nå for å stille ut førsteklasses skinn i New York, London og Paris for å forberede markedet på det som skulle komme. Det ble henstillet til alle oppdrettere å pelse en viss prosent av sin produksjon høsten 1939 og laget gjennomførte en streng kvalitetssortering. Bare førsteklasses skinn skulle ut. Skinn av B-kvalitet skulle foreløpig holdes tilbake og rene vrakskinn kjøpes av laget etter takst. De skulle ikke selges som platina.

Resultatet av disse forholdsregler uteble heller ikke. Som følge av krigen, var det europeiske marked truet av et fullstendig sammenbrudd. Samtlige skinn som kom inn før jul 1939 ble derfor sendt til USA og platinareven nådde toppen i sin kortvarige karriere på januar-auksjonen hos Lampson, Fraser og Huth da 399 platinaskinn ble budt ut.

«Det ble den største sensasjon og den mest fantastiske suksess som noen gang har forekommet på en skinnauksjon. Prisene ble tildels helt utrolige etter norske forhold. Det ble således betalt 11 000 dollars for et enkelt skinn. Det er vel en verdensrekord som trolig blir stående en tid».

Om dette sitt første møte med platinareven Mons flere år før de begge oppnådde internasjonal berømmelse, har Hans Kjær selv skrevet en fornøylig og høyst interessant beretning. Den er spennende som — ja som et eventyr:

— Jeg reiste til Harstad-utstillingen for å se og for å lære. Som så mange andre oppdrettere på den tid var jeg ennå halvt svimeslått etter krakket i 1931, så jeg hadde ikke dyr med. Like innenfor porten der utstillingen ble holdt, sto det en klynge tilskuere rundt en nettingkasse med et dyr i, som jeg først trodde var en hund. Men av en av eierne fikk jeg da forklart sammenhengen.

Som smågutt hadde jeg smuglest i husdyrlæren til min eldre bror som gikk på landbruksskolen. Avsnittet om mutasjoner hadde festet seg såpass i hukommelsen at jeg i et blink var klar over at dette var en mutant — det var ikke noen annen naturlig forklaring. Jeg forsto at reven muligens var til salgs, men jeg anså det ulønt å spørre om pris. Skulle jeg klare utgiftene for kommende år, kunne jeg ikke disponere mer enn 600 kroner til livdyrkjøp, og det ville nok ikke rekke langt her. Jeg anså det for å være en selvfølge at det var mange flere enn meg som for-

sto hva dette var for noe, og hvilken chance som bød seg frem. Og at de kunne by meg ut av kortene det visste jeg helt sikkert.

Der ble jeg stående og nærmest vente for å se hvem som ble den lykkelige eier av reven. Men utstillingen gikk sin gang, og ingen kjøper meldte seg.

Jeg mannet meg da opp og ba om å få se på reven, og det fikk jeg. Aldri i mitt liv har jeg kjent maken til den pels Mons hadde som hvalp. Tilsvarende attest fikk Mons 5 år senere av dommer Berg på platinarevutstilling en i Oslo. Jeg spurte om en pris. «Tja, jeg fikk prøve å by». Jeg var klar over at hvis jeg ville ha en avgjørelse på stedet, nyttet det ikke å knusle, og jeg bød derfor mine 600 kroner med en gang. Det var en høy pris for en rev den gang, og eierne ble visst overrasket over budet. Men det er nå vanlig å forlange litt mer enn man blir budt, så de mente de måtte ha 700 kr. «Det er i orden» sa jeg, betalte 200 kr. i håndpenger og Mons

var min. Det var avgjort på mindre enn ett minutt.

Utstillingen som jeg hadde ofret tre dager for å besøke, gikk meg helt forbi. Jeg kom ikke lenger enn til Mons — alt annet hadde tapt min interesse.

Mons får en dram

Kjær kunne lett ha kjøpt katta, for ikke å si reven, i sekken. Ingen visste om den var duelig som avlshann eller hadde evnen til å nedarve sine egenskaper. Lenge så det mørkt ut. Kjær forsøkte sogar å stive den opp med en god dram konjakk før han slapp inn en sølvrevtispesom struttet av sex appeal, men resultatet var et forrykende slagsmål. Endelig gikk det likevel ikke verre til enn at Mons bedekket fire sølvrevtisper, men bare ett av kulene levde opp. Det var tre sølvrev og tre platina og dermed hadde Mons vist at han var noe til kar. Høsten 1935 var det blitt såvidt mange platinahvalper at noen kunne pelses.

Beretningen om hvordan markedet ble forberedt på den nye skinnntypen er fascinerende lesning. Og trass i at forespørslers

hos pelshandelspecialistene ga særdeles negative resultater, sendte Kjær det første året 4 skinn til Oslo Skinnauksjoner og et til auksjonssalg i London. Han satte mimimumsprisene til det tredobbelte for sølvrevskinn av samme kvalitet, og holdt alder først en prøveutstilling på kolleksjonen i Tromsø. Hele byen strømmet til på grunn av forhåndsreklamen. Mannfolkene viste seg som alltid ellers å være negative eller stokk konservative, men damene var overbegeistret, og det var hovedsaken.

Et dypt fall

Den som når høyest, kan også falle dypest — og platinareven er et skoleeksempel på dette. Krigen satte brutalt en strek over alle de muligheter som norske pelsdyroppdrettere hadde til å utnytte sin faktiske monopolstilling i platinarevavien, og da krigen sluttet var platinaskinn ikke stort gjevere enn sølvrevskinn. Senere er både platina- og sølvrev blitt ytterligere detronisert. I dag er det bare de færreste norske pelsdyroppdrettere som finner det umaken verd å fø på platina- eller sølvrev. I Troms fylke hvor platinareven så dagens

lys som følge av et lunefullt innfall fra naturens siden, finnes det knapt flere platinarever igjen enn at man kan telle dem på fingrene. Moten krever korthårede pelstyper. Derfor er minken i skuddet og selen steget til ny heder og verdighet. Reven med sine lange hår, holder seg beskjedent i bakgrunnen og spiller tredje fiolin med sordin. Og det er bare blåreven som ennå til en viss grad, holder stillingen. På desemberauksjonen i Oslo ble det omsatt 253 000 minkskinn, 36 000 blårevskinn og ikke en eneste pels av sølvrev eller platina.

Renessanse?

Motens luner skifter brått. Hvem vet om det langhårede pelsverk ikke enda en gang kan komme til heder og verdighet?

Kanskje kan platinareven da og når den igjen er blitt en sjeldenhet få oppleve en renessanse.

(Kilde: Norges Pelsdyrslags jubileumsskrift. Sitatene er hentet fra Hans Kjærs artikkel i samme publikasjon).